

LEVÉL-FÉLE EGY FÉLREÉRTÉS TÁRGYÁBAN...*

„Mert általános belbecsünk, azaz kimívelt lelki tulajdonink oly kicsinyek, oly csekélyek, hogy azokban a gyökeres fordulat és javulás tán még sürgetőbb, még égetőbbben szükséges, mint külső szokásaink a divatinkban.”

(Széchenyi István)

Elsősorban megdöbbenésemnek kell hangot adnom. Számomra érthetetlen, hogy az utóbbi években szak-könyvtárügyünk területén egyre gyakrabban megszólaló kollégák miért nem élnek mértéktartással, józansággal és kritikai érzékkel akkor, amikor napjainkban éppen ezekre az emberi tulajdonságokra lenne egyre nagyobb szükség. Mindenesetre nem egyetlen szó – a „hálózatossá” – felett kellene vitáznunk. Így ui. joggal félhetünk attól, hogy kollégáink egy része illetve az utókor majd a „nem látják a fától az erdőt” minősítéssel marasztal el bennünket.

E bevezetés után, engedjék meg, hogy fejtegetéseimet a magyar nyelvtannál kezdjem.

- A -sdi, -di képző elsősorban a felnőttek tetteit vagy bizonyos állapotokat utánzó *játékok* jelölésére szolgál, pl.: háború-sdi, katoná-sdi, boltos-sdi.
- Jelölheti továbbá a nem komolyan, hanem csak látszatra, mintegy *játékból* végzett cselekvést, rendszerint lekicsinylő, gúnyos színezettel, pl.: értekezletes-sdi, alkotmányos-sdi.
- A vele képzett szó lehet egy szűk körben használt intim kifejezés (zsargon), amelyet a megszokott, komoly munkát végző emberek csupán egymás között használnak, pl.: gyógyszeráros-sdi, mérnökös-sdi, ábrázolós-sdi.
- A vele képzett szó jelenthet egy régóta végzett, mechanikussá vált munkát. Szóval olyat, amin – a jó és hasznos vonások megtartása mellett – változtatni időszerű lenne.

Compte-nak milyen igaza volt akkor, amikor azt állította, hogy a fogalmak szóképe minden ember tudatában más és más. Mégis, sokan végletesen csak egy jelentésre tudnak gondolni. Igen jellemző példa. Ha Magyarországon valakire azt mondják, hogy „ez egy erkölcstelen ember”, akkor honfitársainak zöme legalábbis egy prostituáltra vagy egy kitartottra gondol. Mert a jogászok, moralisták és még néhány ezer ember

értékítéletét leszámítva, általában nem erkölcstelen ember az, aki lop (mert az tolvaj vagy betörő), aki sikkaszt (az sikkasztó), aki állandóan hazudik (az egy nagy hóhányó vagy szélhámos).

Így tehát, egy szónak több, más értelmezését figyelmen kívül hagyni nemcsak hiba, hanem veszélyes is.

*

Tisztelt Kruchina Ottó!

Dolgozatához már megjelenésekor szerettem volna hozzászólni (de bizonyos körülmények ettől akkor még visszatartottak). Én is azok közé a kollégák közé tartozom, akik cikkét úgy értelmezték, hogy abban sokkal több lappang, mint amiről szó van. (Bár Ön szerényen tagadja és elhárítja ezt, de mit csináljunk, ha akadnak olyanok, akik másként vélekednek.

Témafelvetésével és a dolgozatában leírtakkal szinte teljes mértékben egyetértek; árnyalati értelmezési különbségekre nem térek ki. Engedje meg, hogy egy mondatát szó szerint idézzem: „E dolgozat írója az építésügyi és városfejlesztési könyvtárhálózati központ területén megkísérelte eddigi gondolatmenetét a gyakorlatba átvinni, mégpedig teljes tudatában annak, hogy más hálózatok más következtetésre juthatnak eltérő könyvtári viszonyaik következtében.” Megkísérelte! S mire jutott? Én is hasonló következtetésekre jutva sok mindent megkíséreltem. Hogy mire jutottam? Nem untatom a részletekkel, csupán a konklúziókat írom le. Az egyik az, hogy ha jót akarunk, és nemesen cselekszünk, azért még lehet méltánytalanság az osztályrészsűnk. A másik pedig az, hogy valami újnak a javasolása biztos módszer arra, hogy ellenségeket szerezzünk.

Észrevételeinek második bekezdése, tiltakozása: árulkodó. *Futala Tibor*, a volt főszerkesztő idézőjelbe tett szava (éppen a zsargonra utalva) az Ön által itt felsoroltaknak még a csíráját sem hordja magában. Persze, ki mit érez, és az is igaz, hogy nem a dolgok hatnak ránk, hanem a dolgokról alkotott véleményünk.

*

* Hozzászólás KRUCHINA OTTÓ *Könyvtár? Nem könyvtár?* c. cikkéhez (TMT, 1982. 10. sz. p. 407–412.) illetve BAUER JÓZSEF: *Hálózatossá vagy (a)mit akartok* és KRUCHINA OTTÓ *Észrevételek a „Könyvtár? Nem könyvtár?”* című cikkhez fűzött szerkesztői megjegyzéshez címmel megjelent észrevételeihez (TMT, 1982. 12. sz. p. 527–528.).

Tisztelt Bauer József!

Hozzászólásának címéről annyit, hogy Shakespeare vígjátékai között talált volna olyan címet is, amelyet nem is kellett volna elváltotatnia.

Cikkét teljességében a volt főszerkesztő kioktatásának szentelte. Második bekezdése pl. így hangzik: „...nem részletezem, hogy *ki* és *mikor* vett részt a könyvtári hálózatokról szóló rendelkezések előkészítésében, kiadásában és végrehajtásában.” Bizony a „*ki*” itt nem más, mint a volt főszerkesztő, a „*mikor*” pedig a hatvanas és hetvenes éveket jelenti, amikor a Művelődési Minisztériumban dolgozott. *Bauer József* feltételezése szerint ő lenne az, aki mindenért felelős. Azért is, amit a hálózati központok munkatársai nem csináltak meg, vagy nem tudtak megcsinálni. De különben is jobb, ha hallgat, hiszen nem ő az, aki „itt elsősorban beszélhet erről”, hanem „hálózati központok és az ezekben dolgozó lelkes könyvtárosok, [azok akik] tettek valamit, akiknek munkáját, lelkesedését torkollotta le a „hálózatosdi” hányavetisége.”

Ehhez csak annyit – ha idetartozónak vélhetem magam – hogy én nem érzem magam „hányavetin letorkolva”.

A harmadik bekezdésben véget érni nem akaró mondatok követik egymást. Szinte hihetetlennek tűnik, hogy ezeket egyetlen, idézőjelbe tett szó varázsolta elő. Aztán arra kell rádöbenni, hogy a „sajátkezűleg–sajátlábúlag–sajátagyúlag”-könyvtáros az igazi ideál.

A bekezdés végén aztán az igazság is kiderül. Ha ezt az idézendő mondatot írta volna le Futala Tibor, akkor sokan sértődhetek volna meg rá – jogosan. Az, amit a volt főszerkesztő „rovására” ír, azt Bauer József fogalmazta meg. A mondat pedig így hangzik (kiemelés tőlem): „A hálózati–módszertani munkatárs *eljátssza* a lelki doktor, a pedagógus, a jogsegélyszolgálat és a szigorú szakfelügyelő *szerepét*.” (Vö. a nyelvtani részben írottakkal). Majd ekként folytatja: „És mindezt az eredmény csekély kilátásaival.” Mindezek után nincs jogunk kételkedni.

A fejezetet záró mondat így hangzik: „S most ezeket az erőfeszítéseket, az elmúlt években elért eredményeket intézi el könnyedén a „hálózatosdi” pertraktáció.” A „pertraktáció”-nak nem az az értelme, amilyen céllal használták; lefordítva a „hálózatosdi” alapos megbeszélését, megtárgyalását jelenti.

De nézzük a cikket záró utolsó előtti két mondatot (kiemelés tőlem): „Mert lehet mást javasolni a szakkönyvtári hálózatok helyett. De akkor azt *komolyan átgondolva és tisztességes hangnemben* kifejtve várjuk.” Igaza van, ám amire Bauer József nem vállalkozott, arra azért még mások vállalkozhatnak.

*

Végülis mindhárom írás arra inspirált, hogy néhány gondolatot papírra vessek a hálózati munka korszerűsítésének tárgyában.

Induljunk ki abból a tényből, hogy Magyarországon (akárcsak más államokban) a könyvtárügy általában nem tartozott, ma sem tartozik és sohasem fog az állam legközvetlenebb, elemien központi érdekeltségei közé tartozni. Ennek ellenére 1968–1969-ig különösebb problémák nem merültek fel a hálózati munkában, mivel addig még „kitartott” az 50-es években uniformizáltan centralizált irányítási–igazgatási modellek „lendülete”. Amint viszont az új gazdasági mechanizmus nagyfokú önállóságot biztosított a vállalatoknak, az azonnal negatívan hatott ki a hálózati munkára. Történt pedig ez azon egyszerű logikai szabály alapján, hogy nem tudunk semmihez sem hozzátenni anélkül, hogy másból el ne vegyünk. Még pontosabban: a vállalati önállóság papírrá zsugorította a hálózati rendelkezések legtöbb pontját, és így azok formálissá váltak. Ugyanakkor némely hálózati központok – az említett körülményeket figyelmen kívül hagyva vagy nem érzékelve – a régi gyakorlatot folytatták. (Ez olyan, mintha egy automata gépsor egyik meghibásodott egységének részfeladatát kézíreszelővel igyekeznénk pótolni.)

De Gaulle egyszer azt mondta: „Ha valaminek előre látjuk a közvetlen veszélyét, helyesebb, ha elébe megyünk, mintsem hogy bevárjuk.” S hogy mi miért nem mentünk elébe? Azért, mert nem vettük észre, kényelmességből-e vagy emberi restségből? Erre nehéz lenne válaszolni, bár vitatkozni lehetne róla, de ma már ennek sincs túl sok értelme.

A vita helyett inkább vizsgáljuk meg azt, hogy a „hálózatosdi” zsargon mit is takar, tudva azt, hogy sem a zsargon, sem annak pejoratív értelme nem egyenlő az értékálló *hálózati munkával*.

A zsargon mögötti tartalom nagyon is régi keletű. Legalább hat-nyolc éves. Az előbb elmondottakhoz néhány illusztráció:

...Nyolcszáz–ezer könyvért – egy kvázi-könyvtár miatt – utazni egy nap alatt négyszáz kilométert azért, hogy az ott szolgálatot teljesítő megbízott műszaki könyvtáros közölje a hálózati munkatárssal, hogy „én, uram, a maguk leveleit felbontás nélkül hajigálom a szemétkosárba, mert ha csak naponta ilyen leveleket nyitnék fel, már azzal is kitelne a munkaidőm.”

...Hamvában holt könyvtári tanácsokat létrehozni, amelyek alakuló ülésüket követőleg meg is szűntek.

...Felsőbb jóváhagyás nélkül körleveleket kibocsátani, aztán azokat postafordultával visszakérni.

...Hálózati látogatások, amelyeknek végét a kávéfőző jelzi.

...Egy amúgy is elhagyott, rossz körülményekkel megáldott, istenhátamögötti könyvtár könyvtárosnöje előtt „eljátszani” vagy a főhatóságot vagy a szigorú ellenőrt.

...Semmitmondó ankétok, felkészületlen előadók, amelyek/akik sohasem járultak hozzá az igazi hálózati munka sikeréhez, értékéhez, sokkal inkább a hálózatosdi kialakulásához.

Volt olyan eset, amikor egy tizenötmillió forintos állománygyarapítási összeggel rendelkező könyvtár vezetője ugyan tudta, hogy van egy hálózati központja, de ennél semmivel sem többet, mert annak kötelességeiről nyolc év alatt nem is hallott (ha pedig hallott, számon kérhette-e?). Más, hasonló könyvtár vezetője esetleg még a területileg illetékes munkatárs nevét is ismerte, de könyvtárában sohasem látta. S még folytathatnám, de nem akarom, hogy az ismeretterjesztés vádjával illesse nek.

A hálózati munka talán a *mentőszolgálat* munkájához hasonlítható. (De ebből még nem következik, és ez nem úgy értendő, hogy „el kell játszani a lelki doktort”). Az igazsághoz azonban – sajnos az esetek többségében – az is hozzátartozik, hogy a fehér kocsiból fekete lett. Ha valahová azért mentünk ki, hogy segítsünk, sokszor csak minden rosszabb lett. Többet ártottunk, mint használtunk. Sok helyen a könyvtáros személye elleni támadásnak fogta fel a hálózati központ munkatársainak látogatását. (Ld. bővebben az *Adalékok a hálózati-módszertani munka diagnózisához* c. cikkemben írottakat.) Szerencsére voltak – ha kevesebben is –, akik nem így gondolkodtak.

Talán nem szabad olyan hamar megsértődni. Az sem baj, ha néha tükörbe – avagy egy kicsit önmagunkba – nézünk. Az elmondottakhoz még annyit tennék hozzá, hogy a felsorolt példák *idézőjel nélkül* értendők. Ez a meztelen valóság egyik fele. De a másik fél sem felejthető el, nevezetesen, hogy voltak, vannak és lesznek ennek a munkának pozitív oldalai is. S ezek a régi klasszikus hálózati munkából öröklődtek át. Néhány példát említenék: továbbképző tanfolyamok, tájékoztatói ankétok, tanulmányutak, a legfrissebb szakmai információk biztosítása, folyóiratjegyzékek stb.

*

A hálózati munkában a *megújulás egyre sürgetőbb*. (Ld. még a *Könyvtáros* 1980–1982. évfolyamaiban e tárgyban megjelent értékes cikkeket, hozzászólásokat.) Ezzel a kijelentéssel lényegében tagadom azt a hivatalos fórumokon eddig még ki nem mondott, de egymás közt annál gyakrabban elhangzó állítást, amely szerint a „hálózatok csődöt mondtak”. Talán nem szabadna megint általánosítani. A jelenleg meglévő hálózatok között bizonyára vannak kitűnő eredményekkel joggal büszkélkedők és kevésbé prosperálók. Nem érzem magam hivatottnak arra, hogy egy volt hálózati központ munkatársi asztalától ítéletet mondjak az összes magyarországi hálózat munkájáról, de „joggal legyez az óvatosságot”, hogy van néhány olyan könyvtári hálózat Magyarországon, amely csak a nevében az.

A hazai szakkönyvtárügyben a hálózati munka megjavításához a *következő javaslatok* mérlegre tétele, elfogadása látszik szükségesnek:

1. Dönteni kellene a szóban forgó (mentő) szolgálat hovatartozása felől. Ma egyetlen egy vállalat igazgatója sem tudja vállalni egy olyan szolgálat fenntartását, amely csak viszi a pénzt, és nem hozza. Ebből következően a hálózati központ *csak* költségvetési intézmény keretein belül és/vagy garantált dotációval működhet.
  2. Ideje volna módosítani és konkretizálni az 5/1978. (XII. 12.) KM számú rendelet III. fejezetében foglaltakat. (Tisztelet a jogszabály-alkotóknak! Az idő múlása nem az ő hibájuk.)
  3. Ki kellene küszöbölni a hálózati munkából azokat a kvázi-cselekvéseket, amelyeket „el kellett játszani”, vagyis amelyekről az említett jogszabály nem is rendelkezik (mégis kialakultak).
  4. A jogszabályban felsorolt tevékenységek közül jó lenne elhagyni azokat, amelyek *az adott hálózatban* erőltetettek, feleslegesek, látszat-munkák. Talán úgy is lehetne mondani, hogy szükség van mindazon munkák elhagyására, amelyeknek megszüntetésével sokkal jobban érezhetőbbé válnék az, ami fontos. Javítani kell a hálózati látogatások minőségét!
  5. A hálózati központ – a korábban már felsorolt pozitív szolgáltatásainak megtartása mellett – törekedjék olyan módszertani kiadványok megjelentetésére, amelyek jól segítenék valamennyi könyvtáros munkáját. Az ilyen referenz-kiadványokat viszonylag könnyen tető alá lehetne hozni azon jellemző kérdések ismeretében, amelyeket a hálózati központok munkatársainak nap mint nap felvetnek.
  6. Végre határozottan kellene állást foglalni abban, hogy hol is „kezdődik” a könyvtár. Az 500–1000 egységgel rendelkező gyűjteményeknek (sokszor egy családnak is több van lakótelepi otthonában) könyvtárként való elismerése, kezelése, megerősökölése, nyilvántartása, oda körlevelek küldése nem más, mint hálózatosdi és felesleges adminisztráció. (Kruchina Ottó témafelvetése alapján.)
  7. Az OMIKK kiemelkedő szerepet vállalhatna a hálózati munka megújulásában. (Erre már modell-tanulmányomban is utaltam.) Tudom, hogy ebbéli elképzeléssel ma még nagyon sokan nem értenek egyet. Hiszen napjainkban éppen a kis szervezetek, egyesületek, vállalkozások korszakát éljük. Igaz, ezek gyorsak, rugalmasak és nagy az alkalmazkodási képességük. Mindezek valóban nagyon fontosak, de főként a kereskedelemben. A mi területünk viszont egészen más.
- Tehát, annak tudatában, hogy a nagy intézmények mindig nehezebbek, a következő szempontok mégis az OMIKK mellett szólnak:
- a műszaki könyvtárosok továbbképző tanfolyamainak, alapvető „munkaeszközei” előállításának orszá-

gosan első intézménye (nem vitatva el ezzel a hálózati központok ilyen irányú munkáját és sikereit);

- sokféle információs szolgáltatása révén szinte minden ágazatra kiterjedő nyilvántartásokkal rendelkezik;
- az OMIKK a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagsgának egyik „sűrűsödési” helye, s ez maga köré vonzza a szakkönyvtárosok elég tetemes részét. A Műszaki Könyvtárosi Szekció nyilvántartását könnyen az ország szakkönyvtárosi nyilvántartásává lehetne bővíteni;
- mint országos intézmény, nevével, múltjával és súlyával méltán lehetne jogosultabb egy szakkönyvtári hálózati-módszertani központ szerepére, mint bármelyik hálózati (ágazati) központ. (Félreértés ne essék, itt csak a módszertani munkáról van szó, és nem az ágazati központok szakkiadványairól!) Ez utóbbi gondolatot egyik, az ipari szakkönyvtári terület hálózati-módszertani munkájáról írt cikkében Bauer József is felveti (kiemelés tőlem): „A hetvenes évek különösen nem kedveztek az ipari szakkönyvtári hálózatok hálózati-módszertani gondozásának. A vállalati önállóság hibás értelmezése, a felügyeleti szervek irányító tevékenységének bizonytalansága kihatott a könyvtári tevékenységre és a módszertani irányításra is. A gyakorlat azt bizonyította, hogy a „hatósági” jogkör igényével fellépő hálózati központok – ha munkatársaik a fenntartó szervek illetékeseivel jó kapcsolatokat, a könyvtárosokkal pedig jó emberi és szakmai együttműködést tudtak kialakítani – viszonylag meg tudták őrizni addig végzett munkájuk eredményeit, sőt helyel-közzel még növelték is ezeket. Többnyire azonban ilyenre nem volt mód. Ennek következménye a hálózati-módszertani munkatársak fásultsága, közönye és az lett, hogy rutinszerűvé vált munkájuk, annál is inkább, mivel fenntartó szervük – *s itt elsősorban az ágazati tájékoztató intézményekről beszélünk* – a saját (központi) könyvtárát, illetve annak könyvtári tevékenységét és ezzel együtt a hálózat könyvtárait, valamint a velük kapcsolatos hálózati-módszertani munkát *távolról sem becsülte meg a jelentőségüknek megfelelően.*”

Az elmondottakhoz csupán még két gondolatot fűznék. Az Országos Széchényi Könyvtár keretein belül működik a Könyvtártudományi és Módszertani Központ. Az OMIKK keretén belül miért ne lehetne hasonló jellegű intézmény? (Nem szeretnénk, ha bárki is azt hinné, hogy a magyarországi szakkönyvtárügy mostoha-gyerekek.)

A másik „gondolat” valójában egy tény. Most, hogy a kohó- és gépipari műszaki könyvtári hálózati központ 1983. január elsejével megszüntette tevékenységét, a hálózatba tartozó könyvtárosok egy része az OMIKK-ban jelölte meg azt a lehetséges szakmai központot, ahová a jövőben fordulhat. Természetesen nem mindenki. Csupán 40–60 könyvtárossal van szó, vagyis azokról,

akiknek a hálózati-módszertani munka jelentett is valamit. S a többi? Hallgatott. Szolgáljon ez a tény tanulságul, kiegészítésként a jövőbeli hálózati-módszertani munkához.

*

Az érzelmek pénzzel meg nem vehető (következés-képpen nem is kártalanítható) emberi tulajdonságok. Az érzelmekre épülő indulatok túlfűtöttségüknél, pozitív vagy negatív töltésüknél fogva alkalmasak arra, hogy eszközei lehessenek a fejlődésnek, avagy gátat emeljenek előtte. E természetük révén alkalmasak arra is, hogy másokból még nagyobb indulatokat váltsanak ki, jókora távolságra rugaszkodtatva el őket a realitás talajától és a higgadt racionalizmustól. (Ezért is jó, ha érzelmeink és indulataink felett jó korán uralmat teremtünk.) S hogy mi minden váltja ki az indulatokat? Hosszú lenne felsorolni. De van az okok között egy, ami már külön tanulmány tárgya lehetne. A klasszikusok közül Thales, Arisztoteles és Newton foglalkoztak vele. A legutóbb pedig Truffaut *Amerikai nagybácsi* c. filmjében is előke-rültek egyéni és társadalmi vetületei. Mi ez az ok? A tehetetlenség.

Alkonyi István
(a volt Kohó- és Gépipari
Műszaki Könyvtári Hálózati
Központ volt munkatársa)

Irodalom

1. ALKONYI István: Adalékok a hálózati-módszertani munka diagnózisához. = Könyvtáros, 31. köt. 1981. 5. sz. p. 262–263.
2. ALKONYI István: Egy elképzelt vállalati műszaki információs központ elméleti modellje. = Tudományos és Műszaki Tájékoztató, 28. köt. 1981. 10. sz. p. 409–419.
3. ALKONYI István: Problémák egy információs modell körül. (Válasz Kruchina Ottónak.) = Tudományos és Műszaki Tájékoztató, 29. köt. 1982. 4. sz. p. 146–147.
4. BAUER József: Az ipari szakkönyvtári terület hálózati-módszertani munkájának új lendületéért. = Könyvtáros, 31. köt. 1981. 4. sz. p. 196–198.
5. BÁRCZY Géza: A magyar nyelv életrajza. 2. kiad. Bp. Gondolat. 1966. 462 p.
6. KRUCHINA Ottó: Problémák egy információs modell körül. = Tudományos és Műszaki Tájékoztató, 29. köt. 1982. 3. sz. p. 114–117.
7. A mai magyar nyelv rendszere. Leíró nyelvtan. 1–2. köt. Bp. Akad. K. 1961.
8. SZITA Ferenc: Gyógyítható-e a hálózati-módszertani munka? = Könyvtáros, 30. köt. 1980. 12. sz. p. 707–710. (Vitaindító cikk a Könyvtárosban.)